

פרשת אמור ה'תשפ"א
גיליון ע'

בִּירְרֵי תוֹרָה

מאוצרותיו של הגאון רבי ישעיהו פלדמן שליט"א

דיני תשלומים בקלב"מ

אלא מתרץ תוס' שבאמת בכל מקום אחר שאדם מחוייב לשלם וגם מחוייב מיתה יש את הדין של קלב"מ ולא מחייבים את האדם תשלומים אלא מסתפקים במיתתו, אך בנידון דידן באוכל תרומת חמץ בפסח שיש בו את שני החיובים גם חיוב כרת וגם חיוב תשלומים, אינו דומה כלל לשאר מקומות שיש שם את שני החיובים, שבכל מקום החיוב תשלום נובע מעצם ההיזק שהזיק מענישים אותו שיצטרך לשלם ולכן אם הוא מתחייב מיתה אומרים שאי אפשר להעניש את האדם גם במיתה וגם בתשלומים ומסתפקים בעונש המיתה בלבד, אבל באוכל תרומת חמץ בפסח הוא חייב באמת מיתה אבל מיתה זו לא יכולה לפטרו מתשלומים, משום שתשלום הנובע מעונש עונש מיתה יכול לפטור אך תשלום הנובע מכפרה אין עונש מיתה יכול לפטור, תוס' מחדש לנו שהיות וכל החיוב תשלום של תרומה נובע מכפרה אין החיוב מיתה הנובע מעונש יכול לפטרו, שחיוב מיתה הנובע מעונש יכול לפטור רק תשלום הנובע מעונש ולא מכפרה, ולכן לא שייך לומר באוכל תרומת חמץ בפסח קלב"מ.

ומביא התוס' ראייה לדבריו שהחיוב תשלומים שמשלם הישראלי שאכל את התרומה נובע מכפרה על מעשיו ולא נובע מעונש, משום שאם היינו אומרים שהחיוב תשלומים של הישראלי נובע מעונש על אכילתו את התרומה אם הכהן היה מוחל לישראל ולא רוצה לקבל ממנו תשלומים מסתבר שהישראלי לא היה צריך לשלם על מה שאכל, שהרי מפני מה הוא צריך לשלם על מה שאכל משום שמענישים אותו על זה שגזל מהכהן אך אם הכהן בעצמו מוחל לו ואינו רוצה לקבל ממנו תשלומים בוודאי שתועיל מחילת הכהן, אך בפועל אנו מוצאים שאין כוח בידי הכהן למחול לישראל ואפי' שהוא רוצה לוותר על

בפרשה זו אוסרת תורתנו הקדושה על בני ישראל לאכול את התרומה השייכת לכהן, שהרי על כל איש ישראל יש חיוב להפריש מהפירות והירוקת שחננו הקב"ה תרומה כלומר סך מסויים של פירות ולתת את אותם פירות לכהן, ותרומה זו אסרה התורה על ישראל לאכול.

ואם איש ישראל ההין ואכל את התרומה עליו לשלם לכהן קרן כלומר את מה שאכל ועוד חומש, חמישית מהשווי של מה שאכל כקנס על אכילתו, והטעם שצריך הישראלי לשלם על אכילתו לא הוי משום שהוא גזל מהכהן אלא משום שהתשלום שמשלם על אכילת התרומה הוי כפרה על אכילת תרומה, שהרי תרומה לא הוי רק ממון כהן אלא הוי דבר שמוקדש לשמיים ויש סביבו הילת קדושה, ואם ישראל מעל ואכל מהתרומה הרי הוא חייב לכפר על אכילתו והתשלום שמשלם על אכילת התרומה הוא הכפרה על אכילתו.

דברי התוס' הדנים בתשלום התרומה ככפרה

תוס' בכתובות (דף ל' ע"ב בד"ה דין זר שאכל) מקשה מפני מה האוכל תרומת חמץ בשוגג צריך לשלם על התרומה, והרי יש לו קים ליה בדרבה מיניה (הוי כלל ידוע בש"ס שאם יש על אדם שני עונשים אחד חיוב תשלומים ואחד חיוב מיתה החיוב מיתה שהוא חמור יותר גובר על החיוב תשלומים). שאותו ישראל שאכל תרומת חמץ בפסח הרי חייב כרת משום אכילת חמץ, ומפני מה מחייבים את הישראלי שישלם על התרומה והי יש לו חיוב מיתה, וכשיש חיוב מיתה אין חיוב תשלומים שהרי יש קלב"מ.

תשלום הישראל אין זה בכוחו והוא מחוייב לקבל את תשלום הישראל, ומוכיח התוס' מכאן שהטעם של התשלום על תרומה הוי שתשלום זה מכפר על מעשה הישראל שאכל את התרומה ולא הוי תשלום שמשלמים כעונש.

אך הרעק"א (בחיודושו על מסכת בבא קמא דף ד' ע"א בד"ה כתבו התוס' להקשות) סותר את דברי התוס' אלו מדברי תוס' אחרים, שתוס' בבבא קמא (דף ד') שואל על דברי הגמ' ששור שהרג אדם בעל השור צריך לשלם כופר כלומר את שווי האדם ששורו הרג, אך אם אדם הרג אדם לא מוצאים שהרוצח צריך לשלם כופר על מי שרצח, ומוכיחה הגמ' מכאן ששור שהורג אדם חמור יותר מאדם שהורג אדם, שהרי שור שהורג אדם צריך לשלם כופר ואדם שהורג אדם לא צריך לשלם כופר.

שואל תוס' היכן רואה הגמ' שאדם שהרג אדם פחות חמור משור שהרג אדם, ואם תרצה לומר שהגמ' רואה זאת מתשלומי כופר ששור שהרג אדם צריך לשלם כופר ואדם שהרג אדם לא צריך לשלם כופר, והרי מניין זאת שלעולם אדם שהרג אדם בוודאי שצריך לשלם כופר כמו שור שהרג אדם ואינו יותר קל ממנו, אך אדם שהרג אדם היות ויש עליו חיוב מיתה אי אפשר לחייבו שישלם כופר, שהרי כלל ידוע הוא קלב"מ שאם יש על האדם חיוב מיתה אי אפשר להשית עליו גם חיוב תשלומים, ולכן אם אדם הרג אדם לא צריך לשלם כופר, כלומר אם אדם הרג אדם הוא מתחייב בכופר אך היות ויש עליו חיוב מיתה הוא נפטר מהתשלום בפועל של הכופר, ולפי דברים אלו שגם אדם שהרג אדם יש לו חיוב תשלומי כופר מה חמור שור שהרג אדם מאדם שהרג אדם.

ושואל הרעק"א על שאלת התוס' איך תוס' יכול לומר שאדם שהורג אדם יש עליו חיוב תשלומי כופר אך היות והוא חייב מיתה הוא נפטר מלשלם את הכופר מדין קלב"מ, והרי תוס' בכתובות (שראינו לעיל) חילק בדין קלב"מ, שמתאי אמרינן שיש דין של קלב"מ כשהחיוב תשלומים נובע מעונש והחיוב מיתה נובע מעונש העונש החמור יותר של המיתה פוטר גם את העונש הקל יותר של התשלום, אך אם התשלום נובע מכפרה שתשלום זה מכפר על המשלמו, וחוף מזה יש חיוב מיתה בוודאי שאין חיוב מיתה יכול לכפר גם על התשלום, שחיוב מיתה יכול להעניש ולא יכול לכפר, ולכאן תוס' בבבא קמא אומר שגם תשלום של כפרה יכול להיפטר ע"י מיתה, שהרי כופר דהוי תשלום כפרה (כלשונו כופר שאותיות השורש שלו הן כפר). נפטרים מלשלם אם הוא מלווה במיתה. והנה לפנינו שני תוס' החולקים זה בזה התוס' בכתובות כותב שאין המיתה הנובעת מעונש יכולה לכפר, ומאידך התוס' בבבא קמא חולק וכותב שמיתה אף מכפרת על אף שהיא נובעת מעונש ולא מכפרה. וצ"ע.

תירוצי התוס'

ועל אף שבינתיים אין לו תשובה לקושיית הגרעק"א, אך אולי

אם נתעמק בדברי הסוגיא תתורץ לנו קושיית הרעק"א, ולכך נביא את ב' תירוצי התוס' שמתרצים שהרי שור שהרג אדם חמור יותר מאדם שהרג אדם שבשור שהרג אדם יש כופר ובאם שהרג אדם אין כופר, ובאמת מפני מה אין כופר באדם שהרג אדם, ומבאר ריב"א שלקמן (ב"ק דף לה') יש תנא דבי חזקיה שמבארים שאדם שהרג אדם בשוגג פטור מלשלם ולכן נפטרים אף מלשלם כופר.

ולכאן תירוץ הריב"א צריך ביאור שהרי תוס' שואל ממזיד שמפני מה אדם שהרג אדם במזיד פטור מלשלם כופר ועל זה מתרץ ריב"א שהיות שבשוגג פטורים מלשלם כופר אף במזיד לא שילמו, ואין הדבר מובן כלל, מפני מה הרוויח הריב"א שעונה על שוגג, הרי בשוגג יש גם קלב"מ וגם במזיד.

אך ר"י מתרץ שאם אדם הרג אדם אין לו את ההכשר והפטור של קלב"מ, שמחמירים על הורג אדם שייצטרך לשלם על מה שעשה, שהרי כתיב בכופר "עליו", שמכאן לומדים שרק על בעל השור יש חיוב כופר אך על האדם שהרג אדם לא מצאנו שיהיה כופר.

ולפי זה יוצא שיסוד המחלוקת בין הריב"א ור"י, הוי אם יש חיוב תשלומי כופר באדם שהרג אדם, שלריב"א שיש חיוב תשלומי כופר מובן מפני מה נקט את שיטת תנא דבי חזקיה ודוחק את התוס' שמדובר בשוגג ולכן לא שילמו, שהרי פטורים מלשלם על שוגג, אך הר"י סבר שאין בכלל חיוב כופר באדם.

האם מתחייבים על מעשה אחד שני עונשים

אך התוס' רבינו פרץ וכן אנו מוצאים בדברי המהר"ם, מבארים מפני מה אדם שהרג אדם לא צריך לשלם כופר, שמצאנו שאם אדם עשה פעולה אחת שגרמה לשני דברים שיתחייב על שני הדברים כגון אדם שזרק חץ על חברו והחץ הרג את חברו וקרע את בגדיו, יכול האדם להתחייב גם על הריגת חברו וגם על קריעת בגדיו, ובפועל אמרינן קלב"מ ורק מתחייב מיתה וניפטר מלשלם על בגדיו של חברו, אך לא מצאנו שעל פעולה אחת שגרמה מעשה אחד שיתחייבו משני כיוונים, אדם שהרג את חברו אי אפשר לחייב גם מיתה וגל תשלומי כופר מום שזה מעשה אחד והוא חייב לשלם על מעשה זה משהו אחד או מיתה או כופר לא שניהם, ולכן אומרים לאדם שיתחייב מיתה ולא כופר, ולכן אדם שהרג אדם חייב מיתה ולא כופר, משא"כ בשור שהרג אדם שאין שם חיוב מיתה בוודאי ששייך לומר שיש חיוב תשלומי כופר.

הנחלת דד (ב"ק, שם) מקשה על דברי התוס' רבינו פרץ מהגמ' במכות דף ד', עדים זוממים שהעידו שפלוני חייב לפלוני כסף, לרבי מאיר העדים לוקים על מעשיהם ומשלמים את הנזק שגרמו, אך לרבנן משלם, ולא לוקה שאם הוא היה לוקה לא היו יכולים לחייב אותו לשלם, שהרי אפשר לחייב על המעשה רק דבר אחד או לוקה או משלם. ולומדים רבנן את דבריהם מדברי

התורה שכותבת "כדי רשעתו", שאפשר לחייב על מעשה אחד רק רישעה אחת כלומר עונש אחד ולא שני עונשים.

ולכאור' לדברי התוס' רבינו פרץ והמהר"ם שלמדו שעל מעשה אחד מענישים רק פעם אחת ואי אפשר להעניש על מעשה אחד בשני עונשים, מפני מה לרבי מאיר העדים לוקים ומשלמים, איך אפשר לחייב את העדים גם ללקות וגם לשלם הרי עשו מעשה אחד ואיך אפשר להעניש פעמיים.

בבא לצאת ידי שמיים

עד כאן מצאנו מה הם הכללים מתי מחייבים את האדם לשלם ומתי יש לו קלב"מ, נעכשו נתמקד באותם מקומות שהוא לא משלם משום שפטרנו אותו בקלב"מ, אם הגיע אותו אחד שצריך לשלם לו ותפס מידי אותו אחד שנפטר מהתשלום בקלב"מ, כותב הקצות החושן (סימן כח' ס"ק א') שאי הגיע אותו אחד שהיו חייבים לו ונפטרו מתשלומים בדין קלב"מ ותפס את מה שבעיקרון חייבים לו מדיני שמיים ונפטרו, אין מפקינן מיניה ולא מוציאים ממנו את מה שתפס, שאפי' שמדיני שמיים חייבים לו ורק אין בכח ב"ד להעניש את המזיקו שיהיה חייב גם מיתה וגם תשלומים ולכן הוא לא חייב בתשלומים אבל מעיקר הדין הוא חייב בתשלומים, אך יש גם כוח בידי מי שבעיקרון היו חייבים לו להוציא את מה שחייבים לו מדיני שמיים מידי מי שחייב לו.

ומבאר את דבריו על פי רש"י במסכת בבא מציעא (דף צא') לגבי אדם שבא על אמו בתמורה לאתנן, אם נתן לה את האתנן האתנן אסור להקרבה, כלומר שתורתנו הקדושה אסרה על אישה שקיבלה אתנן (בהמה תמורת זנות). להקריב את האתנן על המזבח, וכאן באדם שבא על אמו תמורת אתנן, לכאור' אין אותו אדם צריך לשלם לאמו על האתנן הוא בדיוק רב יותר אין ב"ד יכולים לחייב את האדם שייתן את האתנן לאמו, משום שאותו אדם חייב מיתה שהרי הוא בא על אימו, ואם הוא חייב מיתה אי אפשר לחייבו תשלומים שהרי יש דין קלב"מ, אבל אם בכל זאת אותו בן שבא על אמו תמורת אתנן נתן לאמו את האתנן האתנן הזה אסור להקריבו על גבי המזבח, וזאת משום שהרי לצאת בדיני שמיים הוא חייב לתת לאמו את האתנן וא"כ יש עליו חוב של אתנן לאמו וכשנותן לה את האתנן על אף שאין ב"ד יכול להוציא ממנו אתנן זה הוא משלם את חובו את האתנן שהוא חייב מדיני שמיים ונפטר בדיני שמיים.

רואים אנו מדברי רש"י אלו שאם לאדם יש חוב בדיני שמיים הוא צריך לתת חוב זה ולשלמו, ומבאר הקצות החושן שדבר זה נאמר בחוב שחייב בדיני אדם אך מסיבה צדדית נהפך הדבר לדבר שחייב רק בדיני שמיים ולא בדיני אדם, אך אם כל עיקר חובו הוא רק מדיני שמיים ואינו חייב מדיני אדם כגון גרמא שכל חובו הוא רק בידי שמיים ולא בידי אדם, באופן כזה לא מועיל תפיסה.

יוצא לנו מדברים אלו שאם יש לאדם חיוב בדיני אדם ומשום דבר צדדי נהפך דבר זה לחיוב בדיני שמיים, יוצא שעיקר חיוב זה הוא מדיני אדם אם תפס מי שחייבים לו ממי שחייב לו תפיסתו מועילה ומה שתפס תפס, כי מעיקר חיוב זה היה שבאמת ב"ד היו צריכים לחייב את אותו אדם שממנו תפס, אך אם עיקר החיוב היה בדיני שמיים ולעולם לא היה חייב בדיני אדם אפי' שתפס מי שחייבים לו מדיני שמיים ממי שחייב לו לא תועיל תפיסתו כלל, כי אינו יכול לעשות דיני אדם בדבר שהוא רק בדיני שמיים.

וממשיך הקצוה"ח ואומר עוד שמתי אמרין שמועיל תפיסה אם עיקר החיוב הוא בדיני אדם ונהפך לחיוב בדיני שמיים, אם הניתפס לא שילם או לא נענש אך אם הנתפס נענש ואח"כ מגיעים ותופסים ממנו אין התפיסה מועילה, ולכן אם יש לאדם קלב"מ כלומר שנתחייב גם תשלומים וגם מיתה, לא מחייבים את הנתחייב לשלם תשלומים מפני שבמיתתו הוא משלם גם תשלומים, שע"י מיתתו הוא משלם גם את החיוב מיתה וגם את החיוב תשלומים, וא"כ מה יתפוס התופס ממי יתפוס הרי הנתחייב שילם את התחייבותו ע"י מיתתו ואינו חייב יותר כלום, משום שמיתתו משלמת גם את החיוב מיתה וגם את החיוב תשלומים שיש עליו, ובמיתתו מתנקה מכל חיוביו.

וראיה ליסוד זה שבמיתה משלמים גם את החיוב תשלומים הגמ' בסנהדרין (דף עב') מספרת שגנב הבא המחותרת גנב עיזים מרבא, ואותו גנב רצה להחזיר את העיזים זגנב אך רבא לא רצה לקבל מהגנב בחזרה את העיזים ונימוקו עמו שהרי בא במחותרת מותר להורגו וא"כ כל גנב שבא במחותרת יש לו דין של הרוג שהרי יש עליו חיוב מיתה, וברגע שאדם משים על עצמו חיוב מיתה הוא משלם בזה את כל חובותיו, ולן בגנב שגנב במחותרת את העיזים שם על עצמו חיוב מיתה ולכן הוא נפטר מלשלם על עיזים אלו, שמיתה משלמת את החובות.

ולכאור' מפני מה רבא לא רצה לקבל בחזרה את העיזים באמת מדיני אדם הוא לא היה צריך לשלם שהרי יש לו קלב"מ אבל הוא הרי רצה לשלם את חובו שחייב מדיני שמיים, ולכן תוס' (שם, בד"ה לא) כותב שהגנב לא רצה לצאת ידי חובת תשלום בדיני שמיים אלא רק בתורת תשלום שחייב בדיני אדם, ולכן רבא לא קיבל ממנו את התשלום לעיזים.

ושואל הקצות החושן (שם) על דברי התוס' מה זה משנה מה התכווין הגנב כשמשלם האם לצאת ידי חובת דיני אדם או לצאת ידי חובת דיני שמיים, הרי אותו גנב חייב מדיני שמיים והוא רוצה לשלם מפני מה רבא לא מזכה אותו לצאת ידי חובת דיני שמיים ולוקח ממנו בחזרה את העיזים.

אך כותב הקצות החושן שהוא אשר אמרנו שאם לאדם יש חיוב תשלומים וחייב מיתה שחייב מיתה משלם את החיוב תשלומים ואף חיוב בדיני שמיים אין, שהחיוב מיתה משלם ומוחק את החוב של התשלומים שיש לאדם, ולכן רבא לא רצה לקבל בחזרה את העיזים משום שברגע שאותו גנב בא במחותרת וקיבל

את התואר של חייב מיתה תואר זה משלם לו את כל החיובי
תשלומים שחייב ואותו גנב שקיבל תואר זה כשבא במחלת
שילם כבר על העיזים שגנב מרבא, ואפי' חיוב בדיני שמיים אין
לו כי הוא שילם על מה שגנב ע"י התואר של חיוב מיתה, ולכן
רבא לא רצה לקבל את עיזיו בחזרה.

ואחרי שביארנו דברים אלו אפשר לבאר את יסוד המחלוקת בין
הריב"א לרי בדברי התוס' לעיל, שהריב"א למד שלעולם אדם
שהרג אדם יש לו חיוב כופר רק בשוגג יש פטור, אך ר"י חלק
וכתב שאדם שהרג אדם אין לו חיוב כופר.

שהריב"א סבר שאם אדם הרג אדם במזיד יש לו חיוב מיתה
וכופר והחיוב מיתה משלם את הכופר לכן לא משלמים כופר,
אך בשוגג שאין חיוב מיתה ולכאז' צריך לשלם כופר מגיעים תני
דבי חזקיה ואומרים שבשוגג לא משלמים כופר, וא"כ שור יותר
חמור מאדם שבשוגג משלם כופר ואדם בשוגג לא משלם כופר.

אך ר"י סבר שאין כוח בידי המיתה לשלם על החיוב תשלומים
אלא מיתה היא ומכפר רק על המיתה, אך ב"ד לא מעניש
שישלם גם חיוב תשלומים אבל בדיני שמיים בוודאי שיש לו
חיוב תשלומים, וא"כ צריך להבין מפני מה אם אדם שהרג אדם
לא משלם כופר, אם נאמר שהחיוב מיתה משלם גם חיוב תשלום
אנו אומרים שמשלם כופר אך אם החיוב מיתה לא משלם מפני
מה אם אדם הרג אדם לא משלם כופר, לכך דוחק ר"י ואומר
שאינ חיוב כופר באדם שהרג אדם.

ולפי דברים אלו מבאר הקובץ שיעורים (בכתובות אות צד')

את הרעק"א ששאל על התוס' האם תשלומי כפרה צריך לשלם
בקלב"מ או לא, שבמקום אחד תוס' כותב שתשלומי כפרה
צריך לשלם על אף שיש קלב"מ ובמקום אחד כותב שלא צריך
לשלם, ומבאר הקובץ שיעורים שיש רש"י (בבבא קמא בסוף
פרק כיצד הרגל ב"ק דף כו' בד"ה ויהיה אדם) שרק אם התרו
באדם יש דין קלב"מ, כלומר אחרי שיש התראה שהמותרת אם
עובר על העבירה חייב מיתה ואם יש מיתה יש קלב"מ, ומתוך
דברי רש"י אלו מתרץ הקוב"ש אחרי היסוד שאמרנו שהמיתה
היא חוץ ממיתה גם תשלום על מה שחייבים לשלם, יוצא שע"י
המיתה הוא משלם, בתשלום שמחוייבים לשלם משום כפרה
ע"י המיתה שהיא כמו תשלום מתכפרים גם על התשלום, ואלו
הם דברי רש"י שאם התרו את העובר עבירה ועבר הוא חייב
מיתה ומיתה זו מכפרת גם על התשלום, כלומר על הכל.

וע"פ דברים אלו לא קשה מידי קושיית הרעק"א משום שבאמת
תשלום של כפרה צריך לשלם, אך אם יש מיתה שמכפרת היא
מכפרת גם על התשלום.

תבנא לדינא

היוצא מכל הנכתב. (א) שלמהרש"ל המיתה מכפרת גם על
העונש מיתה וגם על התשלום, אך הר"י מבעלי התוס' חלק ולמד
שהמיתה פוטרת את התשלום אך לא משלמת את התשלום.

נר זכרון

הגיליון לעילוי נשמת

איש היקר שבערכין, שהעמיד דורות של תלמידים בדרך ישראל סבא, אהוב על
הבריות ומכבדן, השכים והעריב לבית הכנסת במס"נ וקבע עיתים לתורה.

הרה"ח ר' עקיבא אלעזר בן הרה"ח שמחה יעקב הלפגוט ז"ל
חוגגתו מרת חיה ריבה בת הרה"ח יעקב אפרים פישל ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

להערות והארות, ולהצטרפות לרשימת התפוצה

ניתן לפנות למכון "בירורי תורה"

bt154154@gmail.com

נכתב ונערך ע"י י.פ.